

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

**ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ**

ΚΔ' ΚΥΚΛΟΣ

Βασική Σειρά και Παράπλευρες Εκδηλώσεις

6ο Σεμινάριο

Η έκτη Συνάντηση του ΚΔ' Κύκλου των Σεμιναρίων ΙστορικοΦιλοσοφικού Λόγου θα γίνει την
Πεμπτη, 14 Απριλίου στις 8.30 το βράδυ

Ο τίτλος του τέταρτου Σεμιναρίου είναι:

Η Γενεαλογία και Φυσιολογία της Ηθικής Ελληνισμός, Χριστιανισμός και Ευρωπαϊκή Νεωτερικότητα

Ο γενικός τίτλος της ενιαίας θεματικής μας της περιόδου 2010 – 2011 (Κύκλοι ΚΓ' και ΚΔ') είναι:

**Ελληνισμός και Νεωτερικότητα
'Η
Η Απόλυτη Αντίθεση του Πολιτισμού του Οντος και του Πολιτισμού
του Μη-Οντος
Ερευνες στην Σχέση του Κλασσικού και του Γερμανικού Πνεύματος,
στην Μοίρα της Ευρώ πης και στον Λόγο του Κόσμου**

Στο τελευταίο Σεμινάριο πριν τις Διακοπές του Πάσχα, αφενός θα παρουσιάσω μια συνολική, ευρεία εικόνα του τι έχουμε επιτύχει εφέτος στις αναζητήσεις μας μέχρι τώρα. Και αφετέρου θα επιμείνω στην ανατομία της Νεωτερικής Ηθικής διευρύνοντας και εξειδικεύοντας την ανάλυση που κάναμε στην προηγούμενη συνάντησή μας.

Στο τέλος των Μέσων Χρόνων η Δύση ήλθε σε συστηματικότερη επαφή με την καθ' ημάς Ανατολή μετά την πρώτη πτώση της Πόλης το 1204 (Δ' Σταυροφορία). Γνώρισε έτσι το Κλασσικό και τη Βυζαντινή Αναγέννηση. Το φως και το πυρ μεταλαμπαδεύτηκε και έγινε η έκρηξη της Ιταλικής Αναγέννησης. Φάνηκε σαν να πρόκειται το Εκκρεμές της Ιστορίας να γυρίσει απότομα στην πλήρη κυριαρχία του Ενδοκοσμικού Μοντέλου της φυσικής τελειότητας.

Αυτή η ροπή αντιπροσώπευε τον πυρήνα της Αναγέννησης. Βρήκαμε εκεί τα ουσιώδη

γνωρίσματα του κλασσικού ενδοκοσμισμού όπως τα έχουμε ενδελεχώς αναλύσει. Η ομοιογένεια του Είναι. Η αρμονία ως συνδετικός δεσμός του ομογενούς Είναι. Η τελειότητα της πραγματικότητας δεν είναι άλλο πράγμα από την ουσία του πραγματικού. Είναι και ευ έχουν την ίδια οντολογική και γραμματική ρίζα. Το Κάλλος δηλαδή ως υπαρξιακή αρχή. Το ον αίρεται πάνω από την άβυσσο του μη όντος δια της ομορφιάς του. Το Κάλλος ως «τέλος» (σκοπός και τελειότητα) της ύπαρξης. Ο Έρως του Καλού ως η Κοσμογονική αρχή κάθε δημιουργίας, η υπέρτατη κινητήρια δύναμη κάθε μεταβολής. Και η γνώση ως ταύτιση του νοείν με το Είναι, του λόγου με την κοσμική τάξη. Γνώση δηλαδή είναι ο θεωρητικός έρωτας του είναι. Όπως και Έρως είναι η εμπράγματη γνώση του όντος. Πρόκειται για μια συγκλονιστική εμπειρία μεγαλείου. Μόνο κάτι τέτοιο μοναδικό θα έδινε το θαύμα του κλασσικού ως πεμπτούσια του ενδοκοσμικού μοντέλου.

Στον πυρήνα της Αναγέννησης δρούσε ακριβώς αυτό το θαύμα της ύπαρξης. Το απομονώσαμε επιστημονικά, το αναλύσαμε, το καταλάβαμε (γνώση ως κατα-λαμβάνειν). Το αναγνωρίσαμε σε 4 εμβληματικές προσωπικότητες, στην Αναγεννησιακή Τετρακτύ: da Vinci, Michelangelo, Ficino, Macchiavelli.

Ο Χριστιανισμός ήταν ώριμος για τη μεταβολή. Στο Βυζάντιο δέχτηκε τη μετάγχιση της φυσικής τελειότητας στην τέχνη, στην άνθιση των κλασσικών σπουδών, στον λόγο και την αρχιτεκτονική, σε αυτή την ίδια την θεολογία με την τελευταία μεγάλη δημιουργία του Αλλοκοσμικού Μοντέλου, τον Ησυχασμό, μια ακόμη και τελεσιουργό γέφυρα μεταξύ του Απόλυτου και της Φυσικής Ύπαρξης, ένα ακόμη σφυρηλατημένο δεσμό μεταξύ φυσικής τελειότητας και σωτηρίας, μεταξύ ήδονής του κάλλους και λύτρωσης.

Στις Ιταλικές πόλεις, με επίκεντρο αρχικά τη Φλωρεντία, ανεφλέγη ολοσχερότερο πυρ, διότι δεν είχε καν να τηρηθεί η συνέχεια. Το φαινόμενο λειτούργησε ως διακοπή, ασυνέχεια και νέα αρχή. Αλλά έτσι οξύνθηκε η αντίθεση όχι πια του Αλλοκοσμικού Μοντέλου, αφού η ίδια η Ρώμη και η Αγία Καθέδρα του Πέτρου έδειχνε έτοιμη για τη μεταμόρφωση (δηλαδή με τους όρους της θεωρίας μου, για την αλλαγή φοράς του Μεγάλου Εκκρεμούς), αλλά η αντίθεση του ετέρου πόλου των Ευρωπαϊκών εξελίξεων που έχουμε διαγνώσει προκαταβολικά: του Τευτονικού παράγοντα.

Τη Γερμανική αντίδραση την διαγνώσαμε αρχικά και βασικά σε τρία θεμελιακά φαινόμενα των αρχών της Νεωτερικότητας στα τρία κύρια πεδία της ανθρώπινης πνευματικότητας: στη θρησκεία, τη φιλοσοφία και την τέχνη. Τα τρία καθοριστικά και αποκαλυπτικά φαινόμενα είναι η Μεταρρύθμιση, η Καρτεσιανή Φιλοσοφία και η Συναισθηματικότητα στην Τέχνη. Τα οποία είδαμε να αντιστοιχούν προς τα τρία κύρια χαρακτηριστικά ιδιώματα της Γερμανικής ύπαρξης όπως τα αποτύπωσε ο Tacitus από τις απαρχές της διαπλοκής της προς τον Κεντρικό Άξονα του Πολιτισμού και της Ιστορίας τον 1ο αιώνα μ.Χ.

Πρώτον, ο Βαρβαρισμός (οριζόμενος ως άμορφος δυναμισμός, άρα α-καλλής ταραχή) σηματοδοτεί γενικευμένη απαξίωση του Κοσμικού Είναι. Η φυσική ύπαρξη δεν συνουσιώνεται με φυσική τελειότητα αλλά είναι χαινουσα πληγή διαφθοράς, δοχείο βδελυγμάτων ακολασίας. Το φυσικό ον είναι άσχημο κατά τη φύση του. Στον βυθό της ατέλειάς του είναι ανίκανο να εγερθεί, ει μη μόνον δια αυθαίρετου βουλήματος του Θεού που το λυτρώνει από την κόλαση της αμαρτίας του ασχέτως από κάθε αναφορά στο συγκεκριμένο ποιόν του. Αυτό όμως είναι το ριζικό βίωμα της Μεταρρύθμισης.

Η Πελαταιακή σχέση ως βασική δομή κοινωνικής οργάνωσης, όπως την παρατήρησε ο Tacitus, εξελίχθηκε όχι μόνο συγκεκριμένα στη Μεσαιωνική Φεουδαρχία και τις υστερότερες εκφάνσεις του ίδιου πνεύματος στη Νεωτερικότητα, αλλά και γενικότερα σε μια χαρακτηριστική τεχνητότητα των οργανωτικών δομών της Ευρωπαϊκής Νεωτερικότητας.

Αυτή η τεχνητότητα είναι διαμετρικά αντίθετη προς την αρχή της αριστείας και την εμπέδωση σχέσεων βασιζόμενων στις σχετικές ικανότητες των ατόμων, τα οποία διέπουν τις κλασσικές οργανωτικές μορφές. Η οντολογική θεμελίωση της τεχνητότητας είναι η αποσύνδεση του ανθρώπου από την κοσμική τάξη και η ανάδυση ενός αλλότριου Υποκειμένου εκτός Όντος και απέναντι στο ον, το οποίο γίνεται πια αντι-κείμενο αντί για περιβάλλον στο οποίο ανήκουμε και όλον του οποίου μέρη είμαστε. Η ανάλυση της Καρτεσιανής φιλοσοφίας μας έδειξε ακριβώς αυτήν τη γνωστική και οντολογική υποκειμενικότητα που θεμελιώνει την οργανωτική τεχνητότητα.

Τέλος, η Γυναικεία τιμή των Πρωτογερμανών οδήγησε στον συναισθηματισμό της τέχνης και στην εν γένει θηλυπρέπεια της Ευρωπαϊκής αισθητικής. Και πάλι η οντολογική θεμελίωση αυτών των θέσεων και εξελίξεων ανευρίσκεται στην κλασσική αντιστοίχιση του θήλεος προς το άπειρο, του δε αρρενος προς το πέρας και τη μορφή. (Π.χ. κατά τις Πυθαγόρειες συζυγίες). Στον σωματικό φαινότυπο και στην ψυχική διάρθρωση το θήλυ συντάσσεται απερίσπαστα προς την επιτέλεση του έργου της γέννησης και έτσι εκφράζει τη μονοειδή προσήλωση στην επιδίωξη του αποτελέσματος μιας δύναμης παραγωγής άσχετα από την καλή μορφή του αποτελέσματος. Κατ' αυτό μετέχει στην ακίνητη στερρότητα της γης που γεννά και τρέφει τα πάντα. Αλλά η αμορφία της καθαρής δύναμης παραγωγής, όταν μεν προβληθεί στη θρησκευτικότητα παρέχει βίωμα α-σχήμιας του φυσικού όντος, όταν δε διοχετευθεί στη σκέψη την κάνει αμέτοχη των φυσικών περιωπών τελειότητας κατά την τάξη του «Κόσμου» και έτσι απολελυμένη του δεσμού του όντος, και άρα υποκειμενική. Και με αυτόν τον τρόπο βλέπουμε συνοπτικά την αλληλεξάρτηση των τριών χαρακτηριστικών τετονικογενών φαινομένων που σηματοδοτούν την αρχή της Νεωτερικότητας.

Πάμε τώρα στην ψυχή. Η κλασσική ψυχολογία δομείται γύρω από μια τριπλή διαίρεση βασικών δυνάμεων ή μερών της ψυχής. Πρώτον, η ψυχή σκέπτεται. Η σκέψη είναι του όντος. Αδρομερώς μιλώντας, το λογιστικό είναι ακριβώς η επαφή της ψυχής με το ον. Δεύτερον, η ψυχή έχει αντίληψη της αξίας της στον «κόσμο» της ύπαρξης και των φυσικών τελειοτήτων και αμύνεται της τιμής της κατ' αυτήν την αξία. Η τιμή αντιστοιχεί λοιπόν στην αξίωσή της στον τομέα που διακρίνεται το άτομο κατά την ορίζουσα των δυνατοτήτων του. Αυτήν τη δικαίωση της αξίας της εκφράζει ο «θυμός» της ψυχής, και το αντιστοιχο μέρος ή δύναμη της ψυχής είναι το θυμοειδές.

Όση σημασία για το κλασσικό ιδεώδες έχει η αλήθεια στο λογιστικό, η ηδονή του όμορφου και η βούληση για το πραγματικό αγαθό στο ορεκτικό, ανάλογη έχει και η (ευ)αίσθηση της τιμής για το θυμοειδές. Αυτό συναρτάται φυσικά με την υπέρτατη προστακτική της αριστείας, και την αντίστοιχη λειτουργία της αιδούς όπως έχω προεκθέσει. Όλη η Ιλιάδα ρητά αποτελεί την εξιστόρηση των συνεπειών της πληγωμένης τιμής του πάγκαλου και υπέρφλοιου άκρου ήρωα βρίθοντος με πάσες τις φυσικές τελειότητες, του Αχιλλέα. Και τρίτον η ψυχή πάσχει επιδράσεις και επιρροές κατά τους συσχετισμούς και συσχηματισμούς του ατόμου της προς το άμεσο και έμμεσο περιβάλλον του και τη λειτουργία του μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Η ψυχή αισθάνεται, ήδεται, πονάει, χαίρεται, λυπάται, φοβάται, οργίζεται. Και ευθύς με τις αισθήσεις, συν-αισθήσεις και πάθη, επιθυμεί το ηδύ και αποφεύγει το οχληρό. Ο χώρος αυτός είναι του Επιθυμητικού.

Μίλησα παραπάνω περαστικά για το ορεκτικό της ψυχής. Είναι σύμφυτο για την ψυχή να επιδιώκει σκοπούς. Ορεκτικό είναι η δύναμη της ψυχής να επιδιώκει πραγμάτωση σκοπών, η δύναμη να αποκτά πράγματα δι' εαυτήν. Ορέγεται κάποιου πράγματος που δεν έχει για να το έχει. Οι «σκοποί» και τα «πράγματα» μπορεί να είναι η ηδονή (και λέμε τότε για το

επιθυμητικό της ψυχής) ή το αγαθό (δηλαδή το ωφέλιμο, και μιλάμε για βούληση) ή η τιμή (και πρόκειται τότε για τον «θυμό»). Όρεξη είναι η εναργής και ενεργός στροφή της ψυχής προς κάτι που δεν έχει για να το προσκτήσει.

Το ορεκτικό δεν χρειάζεται να τοποθετηθεί ως διακεκριμένο μέρος της ψυχής. Η ίδια δύναμη που διαγιγνώσκει πώς έχουν τα πράγματα, η ίδια και εκφράζει τη «διάθεση» και «τάση» της ψυχής προς κάποιον αντίστοιχο σκοπό. Εάν ο λόγος διαβλέπει την ορθή τάξη σε έναν συσχετισμό του ατόμου και του περιβάλλοντος αυτόματα κινείται προς την κατεύθυνση στήριξης αυτής της ορθής τάξης. Δεν μπορεί ο λόγος να βλέπει το Α σωστό και η βούληση να θέλει το μη-Α. Η βούληση είναι δεδομένη ευθύς ως γίνει η κρίση. Βούληση είναι τρόπον τινα η ενεργός συνδιάταξη της ψυχής προς το ον. Και ομοίως στην περίπτωση του θυμού και της επιθυμίας. Ο θυμός είναι της αξίας. Η επιθυμία του ηδέος. Και η βούληση του αγαθού. Και ο λόγος του όντος. Και ο Έρως του Καλού. Η φορά καθορισμού στις εξισώσεις αυτές είναι από το αντικειμενικό προς το υποκειμενικό.

Ακριβώς όπως στο ατομικό οντολογικό γεγονός (το άτομο του συστήματος του όντος) η κατεύθυνση προσδιορισμού είναι από το κατηγορούμενο προς το υποκείμενο. Πάρτε το άτομο του οντολογικού γεγονότος, «το (πράγμα) Α είναι Φ (= έχει την ιδιότητα Φ)». Για τον Κλασσικό Λόγο η πραγματική μορφή του ατομικού γεγονότος εκφράζεται καλύτερα αν πούμε: «το Φ φανερώνεται στο Α». Η θεμελιώδης πραγματικότητα είναι η ιδέα που υλοποιείται, η μορφή που καταφαίνεται. Στον Πλάτωνα το Α είναι η κατοχή ενός χωροχρονικού συνεχούς από την ιδέα του Φ. Το Φ διαμορφώνει τις χωροχρονικές σχέσεις σε μια γειτονιά του χωροχρόνου ώστε να φανερώνεται. Η ύλη είναι ο χώρος, και μαζί ο χρόνος είναι η τροπικότητα ύπαρξης της Ιδέας όχι στην απολυτότητά της, αλλά σαν συγκεκριμένη υπόσταση. Ανάλογα στον Αριστοτέλη, το Α είναι μια προσεχής ύλη, π.χ. σίδηρος, που έχει πάρει τη μορφή ξίφους. Η ουσία του ξίφους είναι η μορφή του – αυτή κόβει. Ο σίδηρος πάλι είναι τα φυσικά στοιχεία (φερ' ειπείν πυρ, αήρ, ύδωρ, γη) σε μια ορισμένη σύνθεση αναλογιών (σκεφθείτε τα χημικά μόρια). Δηλαδή μια μορφή επί της ύλης των 4 στοιχείων. Στο τέλος η διαδικασία αναγωγής πρέπει να σταματάει, γιατί αλλιώς θα έχουμε regressus ad infinitum. Έτσι μένει σαν έσχατο οντολογικό υποκείμενο η πρώτη ύλη χωρίς καμιά μορφή. Χωρίς οποιαδήποτε ενεργό μορφή είναι όμως (εκτός από το μηδέν!) μόνον η καθαρή και γυμνή δυνατότητα μορφής. Και αυτή για τον Αριστοτέλη είναι η πρώτη ύλη. Καθορίζεται και αυτή από την αναφορά της στις μορφές που δεν έχει, αλλά μπορεί πραγματολογικά να έχει, και έχει την «όρεξη» να έχει.

Στις δύο σπουδαιότερες και αρχετυπικές συλλήψεις του βασικού οντολογικού γεγονότος από το κλασσικό, στις νοερές κορυφώσεις του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, το συγκεκριμένο πράγμα ως υποκείμενο διαλύεται σε κυρίαρχη μορφή και (προσεχή) ύλη, η οποία υπάρχει καθ' ό μέτρο έχει δική της μορφή και η οποία διαλύεται επομένως πάλι σε μορφή και άλλη ύλη χαμηλότερου οντολογικού επιπέδου – κ.ο.κ μέχρι την πρώτη ύλη που είναι απλή υποδοχή (Πλάτων) και γυμνή δεκτικότητα (Αριστοτέλης) μορφής, μια σχέση δυνατότητα να μορφοποιηθεί. Το συγκεκριμένο πράγμα είναι καθ' εαυτό ασήμαντο ει μη δια την μορφή του. Οία η μορφή του, τόσο το οντολογικό και αξιακό βάρος του.

Σε αυτή την ψυχολογία (θεμελιούμενη σε τέτοια Οντολογία, όπως περιέγραψα), αντιπαρατίθεται ο Νεωτερικός τύπος ψυχολογικής θεωρίας. Τριπλή είναι και εδώ η διάκριση της Ψυχής, αλλά ριζικά διαφορετική είναι η τομή ακόμη και στα μέρη ή δυνάμεις που φαίνονται να ταυτίζονται με εκείνα της αρχαίας διαίρεσης. Το Λογικό μέρος εδώ δρα αποκομμένο από το ον, άρα κινείται τελείως διαφορετικά από το κλασσικό λογιστικό του όντος και θα το δούμε αυτό σε μεταγενέστερες συζητήσεις μας. Από το άλλο μέρος, και

ακριβώς αντίστοιχα, η έξαψη και όρεξη και κίνηση της ψυχής προς τέλος τι έχει το κέντρο βάρους της να μετατοπίζεται, από τον σκοπό στον οποίο αποβλέπει η ψυχή, προς την βούλησή της, δηλαδή στη δύναμή της να επιδιώκει ασχέτως και ασυναρτητώς προς το επιδιωκόμενο. Στο κλασσικό μοντέλο η όρεξή μου (βούληση ή θυμός ή επιθυμία) καθορίζεται από τον στόχο της βάσει ενός φυσικού συσχετισμού. Δεν μπορώ να ορέγομαι οτιδήποτε, αλλά επιθυμώ αναγκαστικά κάτι ηδονικό (ή κάτι που το θεωρώ ηδονικό, οπότε αν διαψευστώ –και αυτό είναι αντικειμενικό γεγονός ανεξάρτητο από την επιθυμία μου – έσφαλα στην οντολογική διάγνωση του επιθυμητού μου, έκανα δηλαδή λάθος κρίση). Και ομοίως δεν μπορώ να βούλομαι οτιδήποτε, αλλά το αγαθό (ή το φαινόμενο αγαθό). Ακριβώς όπως όταν έχω έρωτα, έχω έρωτα του όμορφου (ή του θεωρούμενου από εμένα στη δεδομένη κατάσταση όμορφου).

Αυτήν την αντικειμενική συσχέτιση όρεξης και στόχου, και την μονόδρομη φορά από το δεύτερο προς την πρώτη, διαλύει το Νεωτερικό μοντέλο. Η βούληση είναι τώρα το κύριο, και μπορεί να είναι του οποιουδήποτε πράγματος. Η βούληση θέτει σκοπό, και πια δεν είναι το τέλος που καθορίζει τη βούληση. Ακριβώς όπως το υποκείμενο εκτός του όντος και απολελυμένο της συνύπαρξής του με το ον, «μεθοδεύει» έναν υποκειμενικό λόγο αληθείας για να συλλάβει το αντι-κείμενο ον. Έτσι και το υποκείμενο εκτός της τάξης του όντος και απολελυμένο της αναγκαίας σύζευξης είναι και τέλους, «στοχοποιεί» κατά «βούληση». Η Τελεολογία έγινε Βουλευσιαρχία. (Και ακριβώς όπως πάλι επίσης η αισθητική της μορφής έγινε καλλιτεχνικός συναισθηματισμός). Η μετάλλαξη είναι τεράστιας σημασίας, και θα την δούμε στην Ηθική να γίνεται τερατώδης.

Ως τρίτη υποδιαίρεση της ψυχής στοιχειοθετήθηκε από τη Νεωτερικότητα ακριβώς το Συναισθημα. Καμία αντιστοιχία εδώ προς την κλασσική κατανομή. Το Νεωτερικό Συναισθημα είναι εσωτερικός αυτοερεθισμός του υποκειμένου, μια συγκινησιακή πάλμωση που συναρτάται προς τον «εξωτερικό» κόσμο τόσο ασταθώς όσο η σκέψη με την αλήθεια του όντος και η βούληση με το οντολογικό «τέλος» (τη φυσική τελειότητα) των όντων του «Κόσμου».

Στη διαφορά ψυχολογίας κλασσικής και νεωτερικής αντιστοιχεί διαφορά Ηθικής. Από Ηθική της Τελεολογίας μεταβαίνουμε σε Ηθική της Δεοντολογίας. Αρχίσαμε την καίρια αυτή συζήτηση στο προηγούμενο Σεμινάριο, και θα την συνεχίσουμε και βαθύνουμε αυτή την Πέμπτη.

Οι συναντήσεις των Σεμιναρίων γίνονται στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάρου Λόγου και Τέχνης, Πλατεία Γεωργίου Α', 2ος όροφος.

Μετά την ομιλία ακολουθεί διεξοδική, ανοικτή συζήτηση.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Το 3ο Αρχαιοελληνικό Συμπόσιο πραγματοποιήθηκε το περασμένο Σάββατο 9 Απριλίου. Τα θαυμάσιά του αντιστοιχούσαν ως ανεμένετο προς την αιχμή εκείνο το θείο βράδυ κοσμικής

συνέργειας και συμπάθειας αλλά και αντίδρασης και αντι-πάθειας! Θα σας στείλω σε μια-δυο ημέρες χωριστό Δελτίο με τα πεπραγμένα. Για τα δυο πρώτα υπάρχουν περιγραφές ανηρτημενες στο site. Την Δευτέρα 4 Απριλίου δημοσιεύθηκε στον «ΠΑΤΡΙΝΟ ΤΥΠΟ» δισελιδο αφιέρωμα στον εορτασμο μας της Ισημερίας με το προηγούμενο Βο Αρχαιοελληνικό Συμπόσιο.